

TIJDSCHRIFT VOOR BIJBELSE BEZINNING EN
TOERUSTING VAN DE CHRISTELIJKE GEMEENTE

ISRAËL EN DE KERK

MAART 2026 Jaargang 25 Nummer 1

THEMA

Israël in het hart van Evangelie

*De woestijn zal
bloeien als een roos*

Tikkoen olam – de wereld herstellen

Een oorspronkelijk
joodse gedachte

De schepping was goed, maar nog niet af. De opdracht van de mens is om bij te dragen aan de voltooiing.

TZVI MARX

DE SCHEPPING IS NIET VOLTOOID

Volgens de Talmoed (Eroevin 13b) vond er tweeduizend jaar geleden een interessante discussie plaats, gedurende tweeënhalf jaar, tussen de scholen van Hillel en Sjammai: was het beter voor de mens dat de wereld geschapen was, of zou het beter zijn geweest als zij níet was geschapen? De Hillelieten vonden dat het beter was dat de wereld wel was geschapen. De Sjammaieten betoogden dat het beter zou zijn geweest als zij niet was geschapen. Uiteindelijk stemde de meerderheid tégen de schepping. Maar ongeacht hun voorkeur, en gegeven het feit dat de wereld nu eenmaal wél geschapen is—wat staat de mens dan te doen? Zij concludeerden dat mensen hun morele keuzes zorgvuldig moeten overwegen vóóordat zij handelen en hun beslissingen moeten evalueren nádat zij hebben gehandeld. Met andere woorden: neem verantwoordelijkheid voor je daden, ook al is de wereld waarin je wordt geplaatst niet ideaal.

Het lijkt vreemd om te overwegen dat het oorspronkelijke paradijs, de Hof van Eden, die in de Torah als volmaakt lijkt te worden

beschreven, toch niet volledig perfect is. Waarom anders zou de mens, Adam, de opdracht hebben gekregen in die “goddelijke” tuin “om haar te bewerken en te bewaren” (*le'avda u'leshamra*, Gen. 2:15)? Hier begint in het Bijbelse verhaal het idee van het herstellen van de wereld, *tikkoen olam*.

Dat de goddelijke schepping van de wereld onvoltooid is, wordt al gesuggereerd door een nauwkeurige lezing van de Bijbeltekst over Sjabbat door de Talmoedische wijzen. “God zegende de zevende dag en heiligde die, omdat Hij daarop rustte van al Zijn werk dat God had geschapen **om te maken – la’asot**” (Gen. 2:3). Dit schijnbaar overbodige woord “om te maken, te doen” suggereerde aan de geleerde rabbijnen dat er in de schepping bewust onvoltooid details waren overgelaten aan de mens om te doen, te voltooiën, te herstellen (Midrasj Rabba 9:6). Zelfs Job merkte in zijn lijden op: “De mens wordt geboren om te zwoegen” (Job 5:7). Dus ook al zag God aan het einde van de zesde scheppingsdag “dat alles wat Hij gemaakt had, zeer goed was” (Gen. 1:31), dan nog was het werk niet af.

GEESTELIJK OOK NIET VOLTOOID: DE MENS MOET KIEZEN

Maar niet alleen in materiële zin wordt de mens uitgedaagd om zijn omgeving te verbeteren. Ook psychologisch en emotioneel wordt hij uitgedaagd zichzelf te verbeteren. Dit blijkt wanneer Kaïn die door een vlaag van jaloezie wordt overweldigd omdat zijn offer door God wordt afgewezen terwijl dat van Abel wordt aanvaard, door God wordt aangesproken: "Waarom ben je kwaad?... Als je jezelf verbetert, zul je vergeven worden. Maar als je jezelf niet verbetert, ligt de zonde aan de deur; zijn begeerte is op jou gericht, maar jij kunt hem beheersen" (Gen. 4:6-7). Met andere woorden: je hebt de capaciteit je driften op een positieve manier te sturen, als je dat wilt. En wanneer Kaïn vervolgens zijn broer vermoordt, wordt hij verantwoordelijk gehouden (4:10), ook al had hij kunnen beweren dat er nog geen expliciet verbod op moord bestond. Dat expliciete verbod kwam pas later, na de zondvloed (9:6). Maar in de Bijbelse en rabbijnse visie impliceert het menszijn zelf al verantwoordelijkheid voor fundamentele morele keuzes, ook als die nog niet wettelijk zijn vastgelegd.

In tegenstelling tot alle andere schepselen die in Genesis instinctief functioneren, zonder keuze en uitsluitend volgens hun biologische programmering, worden Adam en Eva geschapen met de capaciteit tot vrije keuze. Zij zijn geen robots of marionetten. Daarom worden zij verantwoordelijk gehouden. In overeenstemming hiermee wordt zowel Eva als Adam gevraagd waarom zij verkeerd hebben gehandeld, maar de slang wordt niets gevraagd (Gen. 3:11-20). Dieren zijn geen morele agenten; mensen wel.

Lord Rabbi Dr. Jonathan Sacks beschrijft deze unieke menselijke gave prachtig: "Met vrijheid wordt verantwoordelijkheid geboren. Als we niet vrij zijn—als wat we doen het resultaat is van natuurwetten of onontkoombare krachten buiten onze controle – dan zijn we niet verantwoordelijk. Ik kan ongelukkig zijn, maar niet schuldig aan dingen die ik niet kon voorkomen. Vrijheid, keuze, morele

Adam en Eva worden geschapen met de capaciteit tot vrije keuze

verantwoordelijkheid, aansprakelijkheid, verdienste, schuld, vergeldende rechtspraak, verzoening en vergeving zijn samenhangende concepten die samen zijn ontstaan en hun oorsprong hebben in de Hebreeuwse Bijbel... Gods oproep tot menselijke verantwoordelijkheid."

(*To Heal a Fractured World*, Continuum, 2005, p. 134)

Evenzo plaatste de renaissance-christelijke kabbalist Graaf Giovanni Pico della Mirandola (1486) de mens in het centrum van de schepping van deze gave:

"...de natuur van alle andere wezens is beperkt door de wetten die Wij (God) hun hebben voorgeschreven. Maar jij, Adam, door geen enkele grens beperkt, kunt je eigen natuur bepalen, volgens je vrije wil, in wiens handen Wij jou hebben geplaatst.... Het staat in jouw macht te vervallen tot lagere levensvormen... of om, overeenkomstig het oordeel van je ziel, herboren te worden tot hogere ordes, die goddelijk zijn." (*Oration on the Dignity of Man*, Cambridge University Press, 2016, p.117)

TIKKOEN OLAM ALS LEIDEND PRINCIPE IN HET JODENDOM

Het Joodse gebedenboek, de *Sidoer*, besluit elke gebedsdienst—of het nu een heilige dag betreft of een gewone weekdag—met het *Aleinoe*-gebed. Daarin staat de hoop "de wereld te vervolmaken onder Gods heerschappij (*le'taken olam be'malchoet Sjaddai*).” Deze hoop op een betere toekomst is verankerd in de capaciteit om de wereld te herstellen binnen het kader van goddelijke leiding. Dit is geen religieuze agenda waarbij de hele mensheid zich tot het jodendom moet bekeren. Alleen aan de kinderen van Israël, of zij die zich erbij willen aansluiten, wordt gevraagd volledig

Joods te leven. Maar aan alle bewoners van de wereld wordt op zijn minst gevraagd redelijke beperkingen te accepteren zodat de menselijke vrijheid niet destructief wordt. Niet alles wat we kunnen doen, moeten we doen. Dit is wat het betekent om onder Gods heerschappij te staan.

Tikkoen Olam is geen luxe, maar een noodzaak om te overleven

Wij hebben het universum niet geschapen; een goddelijke kracht buiten ons voorstellingsvermogen heeft dat gedaan (Gen. 1:1). Daarom moeten wij, als "gasten" in dit domein, ons bezighouden met constructieve initiatieven voor de duurzaamheid van onze planeet en destruc-

tieve handelingen vermijden die haar totale vernietiging zouden kunnen veroorzaken. Ja, die angstaanjagende mogelijkheid ligt binnen onze vrijheid. *Tikkoen olam* is geen luxe, maar een noodzaak om te overleven.

VAN ELKAAR AFHANKELIJK, GOD EN DE MENS

In twee van zijn vele werken, *Man in Search of God* (1951) en *God in Search of Man* (1955), beschreef rabbijn Abraham Joshua Heschel de wederzijdse relatie tussen God en de mens, de Joodse *brit* – het verbond. Om Gods visie voor de mensheid te realiseren, is God op een mysterieuze manier afhankelijk van menselijke initiatieven, net zoals mensen afhankelijk zijn van Hem. Dit oorspronkelijke idee in de Joodse traditie – de onderlinge afhankelijkheid van het goddelijke en het aardse – is al samengevat in rabbijnse commentaren. Zij interpreteren Jesaja's uitspraak (43:12): "*atem eidai, ne'oem HaShem* - Jullie zijn Mijn getuigen, zegt de Eeuwige, en Ik ben God" als: "als jullie Mijn getuigen zijn, ben Ik God; en als jullie dat niet zijn, dan ben Ik, als het ware, geen God."

De capaciteit voor *tikkoen olam* is gebaseerd op het revolutionaire idee dat het Bijbels

De woestijn zal bloeien als een roos

Dit artikel positioneert zich expliciet binnen een theologisch discours en beoogt een interdisciplinaire verkenning van dit motief. Daarbij worden vier perspectieven geïntegreerd: de oudtestamentische profetieën, met name binnen Jesaja en Ezechiël; de Messiaanse verwachting in de Joodse literatuur; de verwerking van deze thema's binnen de protestantse theologie; en de hedendaagse actualiteit, zowel politiek-historisch als ecologisch. Centraal staat de vraag hoe de belofte van de bloeiende woestijn functioneert binnen een niet-supersessionistisch verstaan van Israël en kerk, en welke ecclesiologische implicaties hieruit voortvloeien.

DE WOESTIJN ALS THEOLOGISCH SYMBOOL IN DE PROFETISCHE LITERATUUR

In de Hebreeuwse Bijbel functioneert de woestijn (*midbar*) als een theologisch geladen ruimte met ambivalente betekenis. Enerzijds is zij locus van oordeel, chaos en levenloosheid (vgl. Deut. 8:15); anderzijds vormt zij de plaats van Godsopenbaring, beproeving en vernieuwing (Ex. 3; Hos. 2:16). Deze spanning vormt de hermeneutische achtergrond van Jesaja 35.

Jesaja 35 staat literair en theologisch in contrast met Jesaja 34, waar het oordeel over de

De profetische belofte dat “*de woestijn zal bloeien als een roos*” (Jesaja 35:1) behoort tot de meest beeldende eschatologische beelden van de Hebreeuwse Bijbel. Dit motief functioneert niet slechts als poëtische verbeelding van hoop, maar als theologisch geconcentreerde samenvatting van Gods handelen in geschiedenis en toekomst. In de profetische literatuur staat het beeld voor herstel na oordeel, leven na ballingschap en uiteindelijk voor de Messiaanse tijd, waarin Gods koningschap universeel erkend wordt.

DS. IWAN DE GRAAF

volken wordt beschreven in beelden van totale verwoesting. Tegenover deze *anti-schepping* staat in hoofdstuk 35 een visioen van *re-creatie*. De bloei van de woestijn gaat gepaard met lichamelijke genezing (blinden zien, lammen lopen) en sociale herordening. De tekst articuleert daarmee een holistische soteriologie waarin natuur, lichaam en gemeenschap gezamenlijk worden hersteld.

Cruciaal is dat deze transformatie niet het resultaat is van menselijke inspanning, maar van de theofanie: “*Zij zullen de heerlijkheid van de HEER zien*” (Jes. 35:2). De Messiaanse tijd wordt zo getypeerd als Gods beslissende ingrijpen in de geschiedenis, waarbij schepping en heil niet van elkaar losgemaakt worden.

ISRAËL, LAND EN VERBOND

De profetieën over de bloeiende woestijn zijn intrinsiek verbonden met Israëls verbondsrelatie met God. Het land Israël fungeert binnen de Tenach niet als neutraal territorium, maar als theologische categorie. Zegen en vloek manifesteren zich concreet in de ecologische gesteldheid van het land (Deut. 11; 28).

Ezechiël 36 vormt een sleuteltekst in dit verband. Het herstel van het land wordt expliciet gekoppeld aan de terugkeer en morele

Als het
oude Israël
verdwenen is

Stel je voor dat het waar is dat Israël, het oude volk dat we kennen uit de Bijbel, in de geschiedenis achtergebleven is, voor een deel is opgegaan in de christelijke kerk of op zijn minst in het evangelie opnieuw gedefinieerd is, wat gebeurt er dan met ons geloof?

DS. HENK POOT

De consequenties zijn enorm. Maar voordat we daar aandacht aan besteden is het nog maar de vraag of dat zo is. Er is inderdaad in het Nieuwe Testament sprake van een nieuw volk, waarin Joden en heidenen samen Jezus als Messias belijden. Paulus spreekt in Romeinen 11 over eerstelingen. Veel van hen zijn Joden en ook een deel zijn voormalige heidenen. Ze zijn geënt op Jezus Christus en hebben zo deel gekregen aan de saprijke wortel van Israël. Dat had overigens nogal wat voeten in de aarde. In de tijd van de apostelen gaat de discussie niet om de plaats van Israël maar om de vraag of heidenen wel binnen kunnen komen binnen de eeuwenoude gemeente van Israël en onder welke voorwaarden. Dat het samengaan onder de koepel van de synagoge niet altijd zonder problemen was, daarvan getuigt de brief van Paulus aan Rome. Nergens evenwel staat dat Israël met de komst van Christus opnieuw gedefinieerd wordt, dat de oude beloften van het herstel en de bevrijding van Israël er niet meer toe doen of dat Israël haar unieke positie verloren of zelfs verspeeld heeft. Het is waar dat veel Joden in Jezus geloven en dat nog veel meer Joden, zeker in de diaspora nog nooit van Jezus gehoord hebben of denken: we

zullen wel zien of Hij het is. Maar daarmee zet God geen streep door zijn relatie met het volk dat Hij zelf geschapen heeft.

Maar iedereen weet dat het anders gegaan is: de christelijke kerk heeft met het ontstaan van het christendom zichzelf beschouwd als het nieuwe of vernieuwde Israël, na de verwoesting van de tempel met een nieuw centrum, en Rome lag voor de hand als hoofdstad van het Romeinse imperium, en met een nieuwe dag des Heeren. Wat dit laatste betreft is het begrijpelijk dat de dag van de opstanding van de Heiland in hoge ere gehouden werd en gevierd werd, maar de idee dat voor apostelen en volgelingen daarmee de sabbat opgeheven was, is onjuist. Maar verder naar de consequenties:

EEN ANDERE JEZUS

Ik zal niet zeggen dat het beeld dat gelovigen van Jezus hadden verkeerd was. Hij was en is inderdaad de Heiland van de wereld, het Lam van God dat de zonden van de wereld heeft weggedragen. Hij is inderdaad voor alle gelovigen de overste leidsman van het geloof en de bron waaruit wij eeuwig leven mogen ontvangen. In die zin is Jezus een universele verlosser. Maar dat heidenen mogen toetreden is natuurlijk geen novum van het

DE ZOON IS DE WEG VAN EN NAAR GOD

Een ander voorbeeld. Jezus zegt in Johannes 14:6 dat Hij de weg, de waarheid en het leven is en dat niemand tot de Vader komt dan door Hem. Die woorden zijn vaak opgevat als een waarschuwing of een aansporing en zo klinken ze ook, en terecht voor ons heidenen, maar voor Israël klinken ze anders. Het Woord is immers altijd al geweest wat Jezus daar zegt. Altijd heeft de Heere, die een ontoegankelijk licht bewoont zich door het Woord, of door de Zoon, tot zijn volk gewend. Jezus zegt in feite: Ik ben het Woord, Ik ben die Zoon die altijd de brug en de verbinding is geweest tussen de Heere en zijn volk.

ROMEINEN 9:6

In veel vertalingen lees je daar: ‘Want niet allen die van Israël afstammen, zijn Israël’. Daarvoor had Paulus eerst de acht gaven aan zijn volk genoemd en gezegd dat deze vaststaan omdat Gods woord onmogelijk vervalt. En dan klinken de bovengenoemde woorden. Voor ons is dat geen enkel probleem: Alleen zij die Jezus herkennen als Messias zijn nog volk van God, alleen zij die net zo zijn als wij. En het

Heel Israël, ook de vijanden van het evangelie, heeft deel aan het toekomstige heil

vervolg diept dat dan nog even uit door te zeggen dat de Heere altijd zo gekozen heeft in de geschiedenis: Niet Ismaël maar Isaak, niet Ezau maar Jakob. Met andere woorden vleselijke afkomst telt uiteindelijk niet. Lastig is dan wel het einde van Romeinen 11 waarin Paulus stelt dat heel Israël, ook de vijanden van het evangelie, deel heeft aan het toekomstige heil, omdat het nog steeds Gods geliefden zijn en

omdat Gods beloften vaststaan. Beter is het dan ook om Romeinen 9:6 zo te vertalen: Gods woord staat vast, WANT zijn niet allen die van Israël (Jakob) afstammen, Israël! En het vervolg laat dan zien dat het met Abraham anders was en met Isaak ook, maar zijn niet altijd alle zonen van Israël/Jakob erbij gebleven? Er is toch niemand uitgevallen? En dan als onderstreping vers 16: Alles hangt dus af van de barmhartigheid van God. En dan klopt het einde van Romeinen 11 wel!

Dat betekent dat ik op veel plaatsen toekijk en meeluister

Als laatste voorbeeld de opmerking van Paulus dat met de komst van het Nieuwe Verbond het Oude aan het verdwijnen is (2 Kor. 3:11). Daarmee bedoelt de apostel dat we een nieuwe tijd binnengaan. Het Koninkrijk is nabij en dan zullen we leven met de Thora die door de Heilige Geest in onze harten is gelegd, dat is immers een van de belangrijke beloften van het Nieuwe Verbond (zie Jer. 31:31). In die zin is het oude aan het verdwijnen. Maar het betekent niet dat God zijn relatie met Israël verbroken heeft. Jezus is juist gekomen om Israël te dienen door alle beloften van God te bevestigen (Rom. 15:8).

EEN KLEINE BIJBEL

De Bijbel die je hebt wordt ook ongemerkt anders. Niet alles doet er meer toe. Het is dat Habakuk of Ezechiël in de Bijbel staat, maar wat moet je er nog mee? Je gaat op zoek naar die teksten die je zou kunnen toepassen op je eigen leven. En af en toe vind je daar ook een voorbeeld van in Ezechiël. Ik zal niet zeggen dat dat niet mag.

Hoewel exegese natuurlijk niet betekent dat we op een handige manier – en ik bedoel dat niet cynisch – teksten laten zeggen wat wij er zelf inleggen.

Natuurlijk staan er wijze lessen in voor het wandelen met God, maar er is meer. In het Nieuwe Testament staat ook nergens dat de

beloften van de Heere in de wet en de profeten anders gelezen moeten worden of dat Israël Gods volk niet meer is. Gods Woord blijft staan van Genesis tot en met Openbaring. Jezus zegt zelf dat Hij niet gekomen is om er ook maar een puntje of een komma van af te doen. Dat betekent dat Israël nog steeds de knecht des Heeren is, de bedding waardoor de heilsgeschiedenis loopt, het volk waarin God zijn majesteit en trouw laat zien. En dat ik dus op veel plaatsen toekijk en meeluister.

Israël is in het evangelie niet opnieuw gedefinieerd, alsof het alleen nog maar zou bestaan uit volgelingen

van Jezus. Ja, de keuze voor Jezus is een belangrijke beslissing ook voor Israël. Het is per slot van rekening zijn Koning en Zijn Messias. Maar als een deel van hen dat niet herkent of begrijpt of denkt: Wie weet, we zullen het wel zien, dan zet God geen streep door dat deel van zijn volk. Nergens in de profeten staat dat als de Messias komen zal, Hij alleen maar Verlosser zal zijn als Hij begrepen wordt. Israël blijft wat het is en de volgelingen van Jezus zijn eerstelingen, niet minder maar ook niet meer.

GOD IS NIET VERANDERD

De taal van Gods beloften vind ik prachtig verwoord in een berijming van psalm 89: ‘Zo min de hemel ooit uit zijne stand zal wijken, zo min zal Uwe trouw ooit wankelen of bezwijken!’ En dat is ook zo.

We hebben geen God die de bordjes verhangt als zijn kinderen falen. Wij hebben een Heere die trouw blijft dwars door alles heen. Trouw aan de kerk en trouw aan Israël.

Jan zonder hart

Rotterdam. De stad met het beeld van Zadkine: Jan-zonder-hart, officieel: De Verwoeste stad (1953). Het bronzen beeld van een mens met de armen machteloos ten hemel geheven, het hart eruit gerukt, een gapend gat. Rotterdam. Het centrum in de Tweede Wereldoorlog plat gebombardeerd. Het kloppende hart weggerukt, het lichaam zieltogend achterlatend.

DS. WILLEM J J GLASHOUWER

Zo is het vandaag eigenlijk ook met Europa. Het hart is eruit weggerukt. Uit Nederland zijn meer dan honderdduizend Joden verdwenen. Weggerukt en nooit meer teruggekeerd. In heel Europa zijn er miljoenen weggerukt. En daarmee heeft Europa zijn eigen hart laten wegrukken, en blijft het lichaam zieltogend achter. Er is een gat geslagen in Europa. De saprijke wortel, bron van de Joods-christelijke waarden, geestelijke krachtbron van de Westerse beschaving werd grotendeels afgesneden. Een geestelijk vacuüm bleef achter. En steeds meer wordt dat geestelijk vacuüm opgevuld met andere 'inspiratiebronnen'.

In Europa werden in de vorige eeuw zes miljoen Joden vermoord. Er ontstond een diepe wonde en een gapend gat. Een geestelijk

vacuüm. Hoe werd dat opgevuld? Kan de synagoge, de aanwezigheid van het Joodse volk in Europa, de geestelijke wortel zijn geweest waarop de Kerk geënt stond? Heeft de Kerk in de afgelopen tweeduizend jaar christendom de wortel doorgesneden en de vrucht gestolen? En zegt de Allerhoogste nu: jullie hielden niet van Mijn volk? Dan zal ik jullie andere vreemdelingen sturen met een andere god.

En zo overspoelt een vloed van oude en nieuwe afgoden Europa, waaronder de islam. Zo wordt Europa overgelaten aan zichzelf en aan een verwerpelijk denken, Romeinen 1:18-32. Is de kerkverlating – die zich met name in Europa de afgelopen decennia manifesteert – verbonden met het antisemitische gedrag van de Europeanen in de eeuwen die achter ons liggen met de Shoah als afschuwelijk dieptepunt?

WORTEL DOORGESNEDEN

De Kerk is een ingeplante loot aan de stam van de edele olijf, gevoed door de saprijke wortel, leert Paulus ons in Romeinen 11. Maar wat gebeurt er als we de wortel doorsnijden? Dan verdorren de geënte takken en tenslotte sterven ze. Al vroeg in de kerkgeschiedenis zijn de geestelijke banden met Israël en het Jodendom doorgesneden. En eeuw na eeuw werd vervolgens 'Israël' gehoond, bespot, belasterd, geslagen, geboycot, uitgeplunderd, afgeranseld, verkracht en tenslotte letterlijk vermoord.

En zelfs nu zien we het antisemitisme weer opvlammen op allerlei plaatsen in Nederland en in de wereld. Velen hebben nauwelijks een idee van het verband tussen Kerk en Israël. Oorzaken voor kerkverlating worden meer sociologisch verklaard. Maar hebben we Bijbels gezien misschien te maken met de 'afval die eerst moet komen' uit 2 Thessalonicenzen 2, die ook door de Here Jezus bedoeld wordt in Zijn rede over de laatste dingen? Met Israël als teken van de eindtijd?

Binnen de Kerken is er zeker veel sympathie voor Israël maar theologisch gezien is er in de breedte van de christelijke gemeente vaak nauwelijks besef dat het ertoe doet welke verbinding er is tussen de kerkelijke gemeente en Israël, tussen kerk en synagoge. Wat kunnen en moeten we doen om Israël te zegenen en waarom moeten we dat doen? En niet om daarmee een formule te hebben om de kerk vol te krijgen maar om te doen wat de Heere van ons vraagt en Hem daarmee te eren?

En wat is er nu nog over van het christendom in Europa? Het is op sterven na dood.

Hier en daar zijn er nog kleine lichtplekken, maar gelukkig zijn ook nog niet alle Joden verdwenen. Er lijkt mij een diepgeestelijke samenhang te bestaan tussen de presentie van de synagoge onder de volkeren van de wereld en de geestelijke kracht van de Kerk die het evangelie van de Joodse Verlosser mocht en mag verkondigen in de wereld van de heidenen en hun veelgodendom, zodat er de aanbidding van de ene, ware, onzichtbare God voor in de plaats kon en kan komen. De aanbidding van de ene Schepper van hemel en aarde, de God van Abraham, Isaak en Jakob, de God van Israël! En de Tien Geboden als richtlijn ten leven.

De natuurlijke mens wil een wereld zonder God. Hij is zelf een god in het diepst van zijn gedachten, meent hij. Maar de mensen zonder God, de god-lozen, zullen ervaren dat een wereld waaruit ze God hebben weggebannen, niet een neutraal vacuüm is.

GODLOZE WERELD

Als God zich terugtrekt, wordt de ontstane ruimte opgevuld door godvijandige machten, die onmiddellijk de zogenaamde autonome mens (die zichzelf tot wet is) tot slaaf maken, om hem uiteindelijk te vernietigen. Als een mens tot bekering komt en bevrijd wordt van het kwaad dat in hem huist, maar de grote schoonmaak niet laat volgen door de heerschappij van de Heilige Geest, door gehoorzaamheid en levensheiliging, zodat het geloof

een uiterlijke zaak, een opwelling van een moment, een 'tijdgeloof' blijft, dan zullen de uitgeworpen demonen terugkeren en nog 'zeven andere geesten' meenemen, zodat het met die mens in het einde erger wordt dan in het begin. Mattheüs 12:43-45 zegt: "Zodra de

Als God zich terugtrekt, wordt de ontstane ruimte opgevuld door godvijandige machten

Het christendom is vaak een uiterlijke zaak gebleven

onreine geest van de mens is uitgevaren, gaat hij door dorre plaatsen om rust te zoeken, maar hij vindt die niet. Dan zegt hij: Ik zal terugkeren naar mijn huis, waar ik ben uitgevaren; en als hij komt, vindt hij het leegstaan [en] geveegd en op orde. Dan trekt hij heen en neemt zeven andere geesten mede, bozer dan hijzelf; en zij komen binnen en wonen daar. En het wordt met die mens in het einde erger dan in het begin."

De christelijke beschaving van Europa (met zijn uitzaaiingen in Amerika, Australië, Azië en Afrika) heeft de zegeningen mogen ervaren van het verdwijnen van het heidendom. Maar het christendom is vaak een uiterlijke zaak gebleven. En in het einde wordt het gemakkelijk terzijde geschoven en keren de demonen terug, zeventvoudig, dus in 'volmaakte' sterkte, en valt de wereld in een afgrond als nooit tevoren. "Want het is onmogelijk degenen die eens verlicht geweest zijn, van de Hemelse gave genoten hebben en deel gekregen hebben aan de Heilige Geest, en het goede Woord Gods en de krachten der toekomende eeuw gesmaakt hebben - en daarna afgevallenen zijn! - weer opnieuw tot bekering te brengen. Als de grond waarop zoveel zegen van God is uitgestort, slechts doornen en distels voortbrengt is hij ondeugdelijk en niet ver van de vervloeking, die uitloopt op verbranding" (Hebreeën 6:4-8). Maar wie God bewaart, is welbewaard.

Het zegel van God aan het voorhoofd (zie Openbaring 7:3; 9:4 en Ezechiël 9:4) beschermt. De verzegelden van Israël en de grote schare zijn veilig. Zoals de Heere onderscheid maakte tussen Egypte en Israël tijdens de plagen (Exodus 11:7) en bijvoorbeeld de hagel niet in de provincie Gosen viel (Exodus 9:26) en de eerstgeborenen in het Joodse volk niet stierven (Exodus 12:13 i.t.t. Exodus 12:29-30) en Noach en zijn familie veilig door het oordeel heen kwamen (Genesis 7:22-23) en Lot en zijn familie die zich onttrokken aan de goddeloze wereld van Sodom en Gomorra gespaard werden (Genesis 19:15-23), zo zijn de verzegelden veilig. Maar niet de vrouw van Lot (Genesis

19:24-26). De scheiding tussen heilig en goddeloos wordt steeds scherper zichtbaar. Bij Jezus ben ik veilig, in 't felst van de strijd. Bij de Heere is de enige veilige schuilplaats. Dat geldt nu al voor de gelovige. Hoeveel te meer straks! Denk aan de vrouw van Lot, waar-schuwde de Here Jezus (Lucas 17:26-32). Het gaat om radicale beslissingen, en dat te meer naarmate de tijd vordert. Petrus stelt de engelen uit de voortijd en Sodom en Gomorra ten voorbeeld, maar ook Noach en Lot (2 Petrus 2:4-14). En de ark van Noach vergelijkt Petrus met de doop (1 Petrus 3:17-22).

DE BIJBEL ALS FUNDAMENT

Het geloof in de Bijbel als betrouwbare bron van informatie ligt al eeuwenlang onder vuur. Het geloof in een persoonlijk God evenzeer. "Ik geloof wel dat er iets is, maar..." hoor je nogal eens om je heen. En wat de Bijbel vindt, is voor velen onbelangrijk geworden. Vele mensen zijn van mening dat de Bijbelkritiek van de afgelopen eeuwen immers allang aangetoond heeft dat die Bijbel historisch niet – of nauwelijks – betrouwbaar is. Als het Bijbels fundament wegvalt, is het slechts een kwestie van tijd dat de steun voor het Joodse volk en voor Israël in een snel tempo afneemt. En in dat geestelijk vacuüm neemt het antisemitisme – dus de Jodenhaat – zienderogen toe.

Het voortschrijdend proces van secularisatie heeft diepe historische wortels. Dat de goden bestreden moesten worden door empirische waarneming en rationeel logisch denken begon al bij de Griekse Milesische natuurfilosofen in de zesde eeuw voor Christus. Via het Grieks-Romeins humanisme, de scheiding van de boven-natuur van de beneden-natuur in de Middeleeuwen door Thomas van Aquino (1274-1323), de overwinning van Aristoteles op Plato kwam het universitair onderzoek en onderwijs in Europa in snel tempo op gang. Na de eerste kerkelijk gebonden universiteit in Bologna (1088) kwam de eerste óngebonden vrij-denkende humanistische universiteit in Padua (1222). Eeuwen van een zich snel ontwikkelend empirisch en logisch

In dat geestelijk vacuüm neemt de Jodenhaat zienderogen toe

denken volgden. En spoedig werd dit het vaste uitgangspunt voor de moderne mens.

Descartes (1598-1650) zei: Ik denk, dus ik ben/besta. De in mijn hersenen aanwezige mogelijkheid tot logisch denken en empirische waarneming vormt het vaste fundament van mijn bestaan. En het rationalisme volgde in zijn kielzog. God, kerk en Bijbel werden steeds meer buiten de deur gezet. Totdat uiteindelijk in de negentiende eeuw in het denken van Darwin, Marx en Freud de draad met God helemaal werd doorgesneden. Zodat de filosoof Friedrich Nietzsche (1844-1900) uitriep: God is dood! En hij werd een van de bronnen van inspiratie voor de nazi's.

Maar wie God verlaat, heeft smart op smart te vrezen.

ISRAËL TEKEN VAN HOOP

Israël leefde en leeft in Gods Liefde. God sprak Zijn Woorden tot Israël. De Bijbel is

in Israël en door Joden tot stand gekomen. Om de hele wereld daarmee te zegenen. En er zal geen tittel of jota van verloren gaan voordat alles zal zijn geschied, zegt Jezus in Mattheus 5:18. Letterlijk zegt Hij: "Want voorwaar, Ik zeg u: Eer de hemel en de aarde vergaat, zal er niet één jota of één tittel

vergaan van de wet, eer alles zal zijn geschied," wat de Bijbelkritiek en het rationalisme daar ook van vinden. Het Heil is uit de Joden. Het Woord is in Israël vlees geworden. Jezus de Verlosser van de wereld is Jood.

Vele malen is getracht dit volk definitief van de kaart te vegen. In de landen van Europa zijn er alleen al in de twintigste eeuw zes miljoen afgeslacht, onder wie anderhalf miljoen kinderen. Maar denk ook aan de kruistochten, en de inquisitie en de pogroms in Oost-Europa, en aan al de nog ongeboren kinderen

die door de moord op deze Joodse mannen en vrouwen nimmer geboren zouden worden.

Er zijn na alle vervolgingen en vernietigingen in de loop der geschiedenis nog maar zo'n vijftien miljoen Joden wereldwijd over, van wie er nu ongeveer zeven miljoen in Israël wonen. Maar: dit geslacht (Israël, het Joodse volk) zal niet voorbijgaan voordat ook zij alles hebben zien geschieden waarover de Here Jezus sprak. En waarover alle oudtestamentische profeten gesproken hebben.

Nog even, en dan zal de vrede over de ganse wereld komen vanuit Jeruzalem onder leiding van de Koning der koningen en de Heer der heren, de Messias van Israël, Jezus de Gezalfde. Want Israël heeft de toekomst!

Zolang hemel en aarde bestaan.
Zolang de 'natuurwetten' functioneren.
Zolang het ritme van dag en nacht, van zon, maan en sterren er is.

Zolang het Universum bestaat.

Zolang zal Israël bestaan, zegt Hij.

Ik garandeer dat, zegt de Allerhoogste in Jeremia 31:35-37. En Gods Woord houdt stand in eeuwigheid en zal geen duimbreed wijken.

Israël zal niet voorbijgaan voordat ook zij alles hebben zien geschieden

Israël onze hoop

Leggen we beslag op Israël, of komt onze redding uit Israël?

DS. GERARD J. KROL

“Laat de rotmoffen met hun rot-poten van onze rotjoden afblijven!” Deze leus zou volgens overlevering opgeschreven zijn in de tijd van winter 1941, aan de vooravond van de Februaristaking. “Onze” rotjoden. Rot – dat staat er duidelijk – maar wel “onze”. Zij hoorden erbij. Miskotte schreef al vóór de Tweede Wereldoorlog in zijn meditatie ‘Het groene en het dorre hout’¹ dat eigenlijk iedere Nederlander een antisemiet is.

Het boek *Philosemitism in History*² begint met een grapje. Twee Joden in gesprek: “Wat heb je liever: een antisemiet, of een filosemit?” “Een antisemiet; want die liegt in ieder geval niet.”

En volgens overlevering zou de nazi-jager Simon Wiesenthal ooit hebben opgemerkt dat een “filosemit een mesjogge antisemiet is”.

VRAAGTEKEN

Met deze paar inleidende zinnen wil ik de titel van dit artikel van een vraagteken voorzien. Een groot vraagteken zelfs. Israël, onze hoop. Want, wat betekent dat ‘onze’ hier in die zin? Het is taalkundig een bezittelijk voornaamwoord. Maar daarmee gaat het eigenlijk al fout. Terecht vroeg een van mijn vrienden mij ooit bij de geboorte van een van mijn kinderen: “En, heb je nu een kind, of ben je een vader?”

Een scherpe en goede vraag. Het gaat daarbij om het verschil tussen hebben en zijn. Hebben als bezit, zijn als levenshouding. Ik ga al direct de mist in door over ‘mijn’ vrienden en ‘mijn’ kinderen te spreken. Dat bezitterige. Al wil je met André Hazes nog zo graag een muurtje om geliefden heen zetten. Het is en blijft een muur en jij hebt het er neergezet, in woord, daad of gedachte.

BEZITTERIG

Met dat we suggereren dat Israël ‘onze’ hoop is, leggen wij beslag op Israël. Er klinkt iets bezitterigs in door. Daar waarschuw ik mijzelf en anderen voor. In zekere zin plaatsen we Israël op een voetstuk. En van een voetstuk kun je alleen maar afvallen. Denk in dit verband hoe het de vrouw vergaat van de man waarop Willem Elsschot in zijn bekende gedicht ‘Het Huwelijk’ (1910) doelt. Hij ziet zijn vrouw aan, maar “kon niet meer begeren”. Blijkbaar had hij dat ooit wel gedaan. Zij is dus van het voetstuk gevallen, waar hij haar had geplaatst. Hij komt zelfs zover dat hij dacht: “Ik sla haar dood en steek het huis in brand.” En dan volgt de beroemde strofe: “Maar doodslaan deed hij niet, want tussen droom en daad / staan wetten in de weg en praktische bezwaren, en ook weemoedigheid die niemand kan verklaren, en die des avonds komt, wanneer men slapen gaat.”³

In 1967 gingen vele Nederlanders enthousiast toeterend door de straten, vanwege Israëls overwinning in de Zesdaagse Oorlog. Moshe Dayan werd algemeen als held aanvaard, die dapper staande had mogen blijven tegenover zoveel overmacht. Mensen gaven letterlijk hun eigen bloed om Israël en haar bewoners te steunen. Nu iets meer dan een halve eeuw later wordt mensen vanwege de politie dringend verzocht een keppeltje, Israëlsche vlag, Davidster of andere tekenen van verbondenheid met Israël toch goed te verbergen en buiten zicht te houden. “U begrijpt dat wel.” Nee; eigenlijk niet. En als ik het al begrijp dan vind ik het principieel onbegrijpelijk en onverdraaglijk. Ik voel me haast heer Bommel, die in de gelijknamige saga regelmatig verzucht

¹ AK.H. Miskotte, ‘het groene en het dorre hout’, in: *De vreemde vrijspraak*, Amsterdam 1938

² ‘With Friends Like These...’, Adam Kirsch, June 3, 2011. www.thene-republic.com

³ Willem Elsschot, *Verzameld Werk*, Amsterdam 1976

dat het maar goed is dat 'mijn goede vader dit niet meer hoeft mee te maken'. Bedenk daarbij dat mijn vader zichzelf als randkerkelijk beschouwde!

De leus waarmee ik dit gevraagde schrijven begon komt van de Februaristaking. Het is eigenlijk het enige openlijke verzet geweest

De Februari-staking was het enige openlijke verzet tegen de Jodenvervolgning

tegen de systematische Jodenvervolgning tijdens de Tweede Wereldoorlog door de bezetter en vele blindvoggende overheden. Tot die staking werd niet opgeroepen door de Nederlandse Hervormde Kerk of een andere officiële kerk, maar nota bene door havenarbeiders, die wellicht niets of heel weinig met 'het geloof' op hadden. Zeker is er binnen de kerken ook verzet geweest en ook door vele organisaties. En ook bekende christelijke kranten zijn in die dagen als verzetskrant geboren, zoals Trouw. Wie nu de voormalige verzetsbladen openslaat om te zien hoe de visie op Israël is, hoort of leest over het algemeen een totaal andere toon.

Dat 'Israël onze hoop' klinkt mij een beetje te gemakkelijk in de oren. En nogmaals bezitterig. De titel kan maar zo iets dwingend en moralistisch krijgen, waar 'wij' (het 'wij' van 'onze hoop') het blijkbaar o zo goed hebben begrepen.

Ik ben predikant. Met een mooi woord heet dat Verbi Divini Minister of Dienaar van het Goddelijke Woord. Schitterend. Zelf stel ik mij weleens gekscherend voor als 'letterknecht'; zo zou je dat predikantschap immers ook – zij het wat vrij – kunnen vertalen. Daarom ga ik er nu toe over om te kijken of de gedachte dat Israël onze hoop is, ook Bijbels te verstaan is.

BEVESTIGEN

Als eerste schiet mij het Woord van de Heere Jezus in Johannes 4 te binnen. In het gesprek met de Samaritaanse vrouw bij de waterput van Jakob geeft Hij haar duidelijk aan dat de redding (het heil) uit de Joden zal komen. De tijd komt – zegt Hij haar – 'dat u niet op deze berg en ook niet in Jeruzalem de Vader zult aanbidden'. Dat weten – het weet hebben van de redding – dát komt tot de volken door Israël. Zo komt ook Gods Woord tot ons. De Bijbel – hoezeer ook door Gods Geest gegeven – komt in deze teksten tot ons en die zijn allemaal door Joodse schrijvers genoteerd. In die zin is Israël ook onze hoop.

En dan niet als een bezittelijk voornaamwoord, maar als meewerkend voorwerp. Het is ook aan ons gegeven. Paulus heeft dat schitterend mogen doorgeven: *"En ik zeg dat Jezus Christus een Dienaar van de besnijdenis is geworden ter wille van de waarheid van God om de beloften aan de vaders te bevestigen en opdat de heidenen God zouden verheerlijken vanwege de barmhartigheid, zoals geschreven staat: Daarom zal ik U belijden onder de heidenen, en Uw Naam lofzingen. En verder zegt Hij: Wees vrolijk, heidenen, met Zijn volk! En verder: Loof de Heere, alle heidenwolken, en prijs Hem, alle volken! En verder zegt Jesaja: De wortel van Isai zal er zijn en Hij Die opstaat om heerschappij te voeren over de heidenen, op Hem zullen de heidenen hopen"* (Romeinen 15,8-13 HSV).

Daarbij gaat het er dus om dat Christus – dat is de Messias uit de Joden, de Gezalfde van God, Die de Redder (het heil) is – gekomen is *"om de beloften aan de vaders te bevestigen"*. Dus 'de vaders' – heel de Thora-Profeten-Geschriften – zijn er niet slechts om Hem te bevestigen, maar juist ook omgekeerd is Hij gekomen om die beloften te bevestigen. Zo eindigt ook Johannes zijn verkondiging van het Evangelie van Jezus Christus: *'Deze tekenen zijn beschreven, opdat u gelooft dat Jezus de Christus (Messias/Gezalfde) is, de Zoon van God, opdat u – door te geloven – het leven zult hebben in Zijn Naam'*. Dus als Israël al onze hoop is, is het een aan ons gegeven hoop. Door Christus hebben wij daar deel aan gekregen. En God

– die de God van Israël is – gaat zowel met ons, meest afkomstig uit de volken, als met het volk Israël, op Zijn eigen wijze om. En over die omgang, hebben wij ten diepste 'niets' te vinden. Daar spreekt Romeinen 11 in het beeld van die eigenaardige enting van wilde loten op een tamme stam – dat gaat in de tuinderswereld precies andersom – en de vanuit ons perspectief voor onbepaalde tijd afgesnoeide tamme takken. Die hebben nota bene plaatsgemaakt voor de wilde enten!

WACHTEN

Terug naar het woord 'hoop'. We kennen het uiteraard via het Israëliische volkslied, het Hatikwa, het lied van de hoop. Wat vinden we in de Bijbel? In de Thora komt het woord niet voor. Slechts in Genesis 49:18 tijdens de zegeningen horen we een soort tussenzin uit de mond van de stervende Jakob: *"Op Uw redding wacht ik, HEERE!"* Veel uitleggers duiden het als een latere toevoeging, maar dat is meen ik toch iets te gemakkelijk. Al zou het een toevoeging zijn, dan nog blijft het feit dat de Masoreten in de overlevering van de teksten ook deze woorden op deze plaats hebben gehandhaafd, en dat is daarmee niet zonder betekenis. Dit wachten en de hoop die erin doorklinkt laat ook iets zien van het Joodse, Bijbelse tijdbesef. De toekomst is niet het gevolg van een einde-loze herhaling, als was de tijd een cirkel die maar ronddraait. Nee, toekomst heeft alles te maken met een verwachting in het heden op grond van bevestiging in het verleden. Dat heeft alles te maken met het begrip 'gedenken'. In het gedenken keer je weliswaar in een bepaald opzicht terug naar het verleden, maar niet om daar te blijven staan, maar om het te integreren in het heden en zo voort te gaan naar de toekomst. Het is dus geen cirkel, maar eerder een spiraal die eerst terugkeert om vervolgens juist naar voren te gaan, de toekomst in.

We vinden dat in de Joodse viering van de Sabbat. Aan het einde van de Sabbat gaan

kruiden in een flesje rond, om die 'geur' van de Sabbat vast te houden de nieuwe week in; op naar de volgende Sabbat. De Sabbat heeft in die zin dus strikt genomen geen einde, maar is open naar de toekomst. Aan het einde van elke dag klinkt het refrein in Genesis 1: 'het was avond geworden, de ... dag'. Dat horen we bij de Sabbat niet. Die is dus open naar de 'achtste' dag. Naar Gods toekomst en onze toekomst met Hem.

Hoop wortelt letterlijk in wachten. Daar komt het woord oorspronkelijk vandaan: hoop – wachten. Het valt op dat dit wachten dat zo verbonden is met de bovengenoemde hoop, vooral in het boek van de profeet Jesaja zo helder klinkt. Door alle verschillende hoofdstukken (5; 8; 25; 26; 33; 40; 49; 51; 59; 60 en 64) in totaal vijftien keer. Ter vergelijking; in het boek Psalmen twaalf keer. Ook blijkt dat het wachten dikwijls wachten op de Heere is. En ook daarbij als rode draad, dat Hij niet alleen de reddende verwachting voor Israël is, maar juist ook voor de niet-Joden; de volkeren.

Hierin horen we dus opnieuw een bevestiging dat Israël niet 'onze' hoop is, waar wij iets over zouden kunnen doen gelden, of waarop wij recht hebben gekregen. En al helemaal niet dat onze verwachting – de verwachting die de volken ontvangen – in de plaats van de verwachting van Israël grond zou hebben. Geen grond dus voor 'vervangings-theologie' om het zo te zeggen.

Hoop wortelt letterlijk in wachten

DOOR ISRAËL

Onze hoop is niet Israël, maar wel 'door' Israël. Hoop is vooral wachten of verwachten en daarin volhouden. Wachten is concreet. Het heeft een doel. Paulus vraagt of hoop die gezien wordt nog wel hoop kan worden genoemd. Dat is een retorische vraag want dat kan uiteraard niet. Toch is hoop niet abstract. Het is niet een mooie rondzwevende gedachte.

De waterwegen van Nijl en Eufraat

Al in de uroeg-bijbelse tijden gaat het over het belang van water. In Genesis 26:26-33 sluiten Izak en Abimelech, de koning van de Filistijnen, een waterverdrag naar aanleiding van ruzies over de door Abraham geslagen waterputten. Een ander bekend voorbeeld, waar het gaat over het nagaan van de waterkwaliteit van het grondwater rond de Nijl, is te vinden in Exodus 7:24, nadat door de eerste van de tien plagen het Nijlwater ernstig als van bloed vervuild werd.

JACOBIJNE VAN CAMPEN

In het laatste voorbeeld gaat het over het gegeven dat de plagen een afrekening vormden met de afgoden van Egypte. Jesaja 51:9 zegt in dit verband: 'Ontwaak ... Gij sterke arm des HEEREN ... Die Rahab uitgehouwen hebt, Die de zeedraak verwond hebt.'

In dit schrijven richt ik mij op de huidige problemen met het waterpeil van de rivieren de Nijl en de Eufraat en op de achtergrond daarvan op de wateroorlogen in Ethiopië en Syrië en Irak. De vraag hoe de God van Israël Zijn wereldplan daarin uitwerkt, staat centraal.

DAMMEN

Momenteel is er in de media aandacht voor het probleem van de vele dammen die in de grote rivieren wereldwijd worden gebouwd. Denk bijvoorbeeld aan de dammen in de grote rivieren die hun bronnen hebben op het Tibetaanse plateau. Het heeft grote gevolgen als verlaging van het waterpeil in de (beneden)loop van die rivieren alsook verzilting en verzanding van de rivierdelta's, met alle ecologische, geografische, economische en

geopolitieke gevolgen van dien. Dat geldt ook voor de landen gelegen aan de benedenloop van de Nijl en aan de Eufraat en de Tigris in het vroegere Mesopotamië. De Nijl en de Eufraat en de Tigris vormen de levensader van de landen gelegen aan die rivieren. Zo wordt in een Iraaks regeringsrapport van 2021 vermeld dat de waterstand van de rivieren in het vroegere Mesopotamië al tientallen jaren zakt en men vermoedt dat deze rond 2040 mogelijk zijn opgedroogd. Informatie via de satellieten van de NASA bevestigt dat.¹

In Genesis 2:10-15 is sprake van vier rivieren die de Hof van Eden bewateren. Die rivieren en hun brongebieden worden 'verdeeld tot hoofden'. Nijl, Eufraat en Tigris worden geduid als drie van die vier rivieren.

Gihon, door sommige rabbijnse opvattingen geduid als de Nijl, is volgens Genesis 2 de tweede rivier die uitgaat van de hof van Eden en die Kush, dat meestal met Soedan en Egypte geassocieerd wordt, omloopt.

De Eufraat gaat als vierde grote grensrivier uit van de Hof van Eden waar de mens was

1. Zie <https://mainzer-beobachter.com/2023/04/05/de-eufraat/>; <https://historianet.nl/beschavingen/waarom-heet-de-vruchtbare-sikkel-zo;>

Volgende nummer

Het juninummer verschijnt DV midden tussen Jeruzalemdag (23 mei) en Tisja be'av (23 juli). 'Jeruzalem het midden' wordt het thema, tussen treuren om Jeruzalem enerzijds en vreugde en verwachting voor Jeruzalem anderzijds.

